

PERINNEHOITAJIEN TIETOTAIDON JA LUONTO- KUVAUKSEN KOHTAAMISIA

Riitta Attila

S

uo on synkkä tihkusateessa, usvainen loppukesän ja alkusyksyn kylminä aamuina, kun kuura koristelee jokaisen yksittäisen heinän ja hämähäkinverkon. Suo tuottaa lakkojen kultaa syrjäseutujen asukkaille ja sedimentoi muistiinsa kulkijan tunteet. Suo on elettävissä kaikin aistein ja se työntää lempeästi pinnallaan kompuroivan kumartumaan lähikosketukseen. Suo on kaikkea tätä ja vielä enemmän.

Koillismaalaiset suot inspiroivat meitä kolmea Lapin yliopiston soveltavan kuvataiteen ja luontokuvauksen maisteriohjelman opiskelijaa, Linda Sainiota, Anu Tossavaista ja Riitta Attilaa.

Käynnistimme *Suo parantaa* -projektin, johon saimme yhteistyökumppaneiksemme Kuusamon kansanparannuspäivät sekä viisi paikallista perinnehoitajaa. Kansanparannuspäivien teemaksi valittiin lääketieteen tohtorin Marja-Liisa Honkasalon esittämä *Healing as Art and Art as Healing* (Honkasalo & Lamminmäki, 2018). Teeman ohjaamina lähdimme toteuttamaan soveltavan taiteen tutkielmaamme taideperustaisen toimintatutkimuksen menetelmin. Kokosimme tutkimusta tukemaan reflektioyhteisön viidestä perinnehoitajasta, jotka edustavat hoitamisen taidetta. Oma soveltava luontokuvauksemme nähtiin vastavuoroisesti hoitavina vaikutuksina.

Kuva 1. Uppoamalla suohon suostumme sen avaamille salaperäisille näköaloille. Kuva: Riitta Attila, 2018.

Tässä artikkelissa tarkastelen suon olemuksen yhteyttä perinnehoitajien suosuhteen. Haluan tuoda esiin perinnehoitajien tietotaidon ja luonto/suosuhteen merkityksen kulttuurillisten ekosysteemipalvelujen osana. Anu Tossavainen kertoo artikkelissaan, miten tutkimuksemme tuloksiamme voidaan soveltaa luontolähtöisissä palveluissa. Linda Sainio pohtii puolestaan näyttelysuunnittelun vuorovaikutuksellisuutta suokoke-muksen välittämisessä ja representoinnissa.

SUO PARANTAVAT VOIMAT KUMPUAVAT KAUKAA MENNEISYYDESTÄMME

Suo eroaa muista suomalaisista luontotyypeistä siihen liittyvän muinaisen mytologiamme kautta monimerkityksellisenä ja monikerroksellisenä paikkana. Suo ei ole ylevä eikä sitä ole nostettu kansallismaisemaksi. Suot ovat tuottaneet vaivalla hankittua elinkeinoa, mutta yhä enemmän niitä on alettu arvostaa aineettomien ekosysteemipalvelujen tarjoajana.

Kansanparantajien työssä näkyy yhteys Kalevalasta nouseviin ja kansankulttuurissa käytettyihin luonnon hoitaviin aineksiin. Luonnon parantavia voimia tutki jo Elias Lönnrot lisensiaattitutkimuksessaan vuodelta 1832, jossa hän käsitteli suomalaisten maagista lääketiedettä. Hänen mukaansa ihmisen kokonaisvaltainen paranemisprosessi oli voimallisinta silloin kun yhdistettiin kasvien rohdosvaikutukset ja toisaalta magia ja psyyke. Luonto koettiin parantavana elementtinä vain, jos ihmisen itsensä luonto eli psyyke oli paranemisprosessissa mukana (Piippo, 2018). Suo on välitila tukevan maan ja liikkuvan veden välillä kuten perinnehoitajatkin omalta osaltaan ovat välimaastossa tutkitun teellisen tiedon ja kansanperinteestä kumpuavan tiedon välillä.

PERINNEHOITAJAT LINKKINÄ HOITOKULTTUURIMME PERIMÄTIETOOIN JA VIISAUTEEN

*Olen kertonutkin, että jos meilläkin on vaikeuksia niin on sitä luonnollakin,
ei nekään ole kivutta päässeet.*

Olemme nimenneet muodostamamme reflektioyhteisön viisi jäsentä perinnehoitajiksi, sillä jokainen ammentaa tietotaitoaan perinteisten ja luontolähtöisten hoitomenetelmien pohjalta. Kaksi heistä on kalevalaisia jäsenkorjaajia, yksi kouluttautunut ja syvällises-

Kuva 2. Hengitä suon värejä, liiku sen joustavalla pinnalla, anna sen voiman palauttaa sisällesi levollisuus ja tasapaino. Kuva: Riitta Attila, 2018.

ti perehtynyt luonnonkasvien kansanperinteiseen käyttöön jo lapsuuskodissaan ja yrttien käyttämiseen hyvinvoinnissa ja lääkekasveina työssään useissa tutkimushankkeissa. Vanhin perinnehoitajistamme toimii kansanparantajan nimikkeellä ja hänet tunnetaan laajasti ”parantavien käsiensä” ansiosta. Entinen metsätieteilijä taas on kehittänyt omaan kokemukseensa perustuen luonnossa liikkumisen ja puiden parantavien vaikutusten menetelmän. Sanan voima, loitsut ja luonnosta haettu hoito kuuluivat kansanparannuksen piiriin (Hänninen & Vertanen 2017). Perinnehoitajia kuunnellessa tuli esiin, miten kiinteästi ympäröivä suo ja muu luonto on lapsuudesta lähtien kuulunut heidän elinkehäänsä. Muutamalla heistä energian välittämisen taito on alkanut konkreettisesti kihelmöintinä käsissä ja sitä on opittu käyttämään hoidettavaa auttamaan. Omien vaivojen parantaminen on ollut alkusysäyksenä perinnehoidojen opettelemisessa.

Yhteiskuntatieteiden tohtori Pauliina Aarva (2018a) on nostanut esiin perinnehoidoissa ilmenevän hoitajan läsnäolon ja parantavan kosketuksen, jotka liittyvät psyyko-fyysis-spirituaaliseen kokonaisvaltaiseen käsitykseen mielen ja kehon tasapainosta. Paikka ja aika sekä hoidettavan omat tuntemukset, elämäntilanne ja ympäristö ovat läsnä saadun hoidon vaikutuksissa. Perinnehoidojen fysiologisista vaikutuksista hoidetta-

Kuva 3. Suon ulottuvuus aukeaa tuoksuina, väreinä, ääninä. Rummun kalvo värisee kosketuksesta ja kutsuu mennyttä tähän hetkeen.

Kuva: Riitta Attila, 2018.

van terveyteen ja hyvinvointiin on tutkittua tietoa, mutta niistä löytyy toinenkin ulottuvuus – henkisen hyvinvoinnin edistäminen edellyttää potilaan oman parantavan voiman käynnistämistä. Vuorovaikutus, kuunteleminen ja empaattisuus synnyttävät luottamuksen hoitajan ja hoidettavan välille, summaa Aarva (2018b). Tätä luottamusta aloimme rakentaa projektimme alusta lähtien ja antauduimme hoitotapahtumiin saadaksemme hiljaista tietoa vuorovaikutuksessa, jotta kuvaustapahtumamme syvenisi yhteisessä kohtaamisessa suoluonnon kanssa.

PERINNETIETO SUON KULTTUURISTEN EKOSYSTEEMIPALVELUJEN OSANA

Käsitys suosta vähäpätöisenä, joskin vaarallisena paikkana välittyi 1800-luvun taiteessa. Suon ankeus ja hallanarkuus esittivät suon myyttisenä, vastenmielisenä ja vaikeana elinalueena. Suo nähtiin myös kristinuskon hallitseman yhteiskunnan ja kansanuskon myyttisten henkien risteyskohtana. Kirsi Laurénin (2006) mukaan suon raivaaminen hyödylliseksi viljelymaaksi katsottiin edustavan rationaalista ja miehistä katsantokantaa. Länsimaisessa ajattelussa soihin onkin liitetty enemmän negatiivisia kuin positiivisia mielikuvia.

Kuva 4. Suo muuttuu näkymättömästä näkyväksi intensiivisen ja moniaistisen kohtaamisen kautta. Kuva: Riitta Attila, 2018.

Ekosysteemi tarkoittaa elollisen ja elottoman luonnon yhteisvaikutusta luonnon-olosuhteiltaan samantyyppisellä alueella. Saastamoisen (2014) mukaan ekosysteemi-palvelut tuottavat aineellisia tuotteita ja aineettomia palveluja sekä prosesseja, jotka vuorovaikutuksessa ihmisen kanssa muodostuvat inhimillistä hyvinvointia edistäviksi hyödykkeiksi, hyödyiksi ja arvoiksi. Esimerkiksi soiden turpeennoston tai pellonraivaamisen lisäksi voidaan nähdä myös suon mahdollisuudet tarjota kulttuurisia palveluita. Niissä erotellaan vielä fyysiset ja älylliset palvelut, joissa on tilaa sekä suon virkistyskäyttöön että esimerkiksi esteettiseen nautintoon sekä luontopalveluihin taiteen muodossa. (Saastamoinen, 2014.) Näin muodostuu yllättävä yhdistävä tekijä kestävän kehityksen ajatusmaailmaan tieteellisesti tarkastellusta ekosysteemipalvelujen verkostosta suon tarjoamiin taiteen ja kansanperinteen kokemiseen.

UUDENLAISTA OIVALLUSTA SUON KULTTUURISEEN HYÖDYNTÄMISEEN

Perinnehoitajien muodostama reflektioyhteisömme syvensi suon kohtaamista ja toi siihen uuden näkökulman. Vuorovaikutuksellinen prosessimme avasi väylän hiljaiseen tietoon. Se vaikutti myös suon paikkakokemukseen. Näin pystyimme yhdistämään tut-

Kuva 5. Veden ja maan rajalla katselemme menneeseen ja tulevaan.
Kuva: Riitta Attila, 2018.

kimuksessamme suoluonnon tarjoamat kulttuuristen ekosysteemipalvelujen hyvinvointivaikutukset ja luontovalokuvan menetelmät tavoitteeseen luontolähtöisen luovan toiminnan ja palvelujen kehittämisestä.

Tutkimuksemme perinnehoitajat ammentavat voimaa luonnosta. Heille suo on tuttu ja läheinen. Yksi suojelee suolähdettään, toinen hakee suon käppyräisistä ja kivuliaasti kasvaneista männyn oksista symbolisista sanomaa, kolmas pitää suon puita ystävinään, neljäs vaalii lapsuuden kokemuksista kertyneitä luonnonkasvien parantavia vaikutuksia ja viides löytää suolta levollisuuden ja rauhan.

Suohon sedimentoituneissa kerroksissa elää muistitieto, elämänsä elämän kuva, josta kasvaa uuden siemen. Se on tyhjä ja avara tila, jota tarvitaan, että tuleva ja uusi siinä jatkuisivat, kuten eräs perinnehoitajistamme totesi. Perinnehoitajien suhteessa suohon

ilmenee näin ollen suomalaisiin juuriin pohjautuvan tervehtymismenetelmän hyödyntäminen omassa hoitotyössä. Suon kulttuurinen merkitys veden ja maan rajalla upottaa tutkijaryhmämmeikin ammentamaan Kalevalasta, loitsuperinteestä ja kansanlääkinnästä tietoa ja taitoa. Kokonaisvaltainen ja vuorovaikutteinen prosessimme suolla osoitti, miten rikas ja moniulotteinen suoluonto herättää kiinnostusta ja ymmärrystä oman kulttuurimme syviin juuriin. Tämä kokemus herkistää hyödyntämään suon merkityksiä myös soveltavan taiteen käyttöön ekosysteemipalvelujen kulttuurisessa kentässä. Perinnehoitajien sitoutuminen projektiimme ja yhteisistä kokemuksistamme rakennettu moniaistinen näyttely pyrkivät ja onnistuivat avaamaan uudenlaisia näkökulmia. Suon kasvi- ja eläinmaailma sekä mytologia voivat houkutella esimerkiksi ulkomaalaisia matkailijoita tutustumaan kalevalaisiin juuriimme.

LÄHTEET

Aarva, P. (2018a). Näyttölääketiede ja kokemusvaikutukset. Teoksessa P. Aarva, H. Korttejärvi & K. Sarvela (toim.), *Inhimillisyyden vallankumous: Iloa ja toivoa terveydenhoitoon* (s. 157–180). Helsinki: Basam Books.

Aarva, P. (2018b). Perinneviisauden paluu hoitamiseen. Teoksessa P. Aarva, H. Korttejärvi & K. Sarvela (toim.), *Inhimillisyyden vallankumous: Iloa ja toivoa terveydenhoitoon* (s. 301–314). Helsinki: Basam Books.

Honkasalo, M-L. & Lamminmäki, D. (2018). Pääkirjoitus. Teoksessa M-L. Honkasalo & D. Lamminmäki (toim.) *Tietäjä iänikuinen. Healing as Art - Art as Healing*. (s. 3). Kuusamo: Kuusamon Kansanparannuspäivät. Haettu 10.10.2018 osoitteesta: https://issuu.com/hiski/docs/tietaja_ianikuinen_2018

Hänninen, O. & Vertanen, P. (2017). *Perinnehoitajien verhottu tieto* (s. 26). Kannus: Kalevalainen kansanparannussäätiö.

Laurén, K. (2006). *Suo – sisulla ja sydämellä: Suomalaisten suokokemukset ja -kertomukset kulttuurisen luontosuhteen ilmentäjinä*. Helsinki: SKS.

Piippo, S. (2018). *Suomen luonnon lääkekasvit*. Helsinki: Tammi

Saastamoinen, O. (2014). Metsien, soiden, peltojen ja sisavesien ekosysteemipalvelujen integroitu luokittelu. Teoksessa M. Kniivila, J. Alahuhta, K. Arovuori, A-K. Kosenius, P. Horne, A. Otsamo & M. Vaara (toim.), *Yhdistävä luonto: ekosysteemipalvelut Suomessa*. (s. 42–64). Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. URN:ISBN:978-952-61-1426-2